

ΠΟΛΕΜΟΣ, ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

β' μέρος: ο «πόλεμος ενάντια στην δρομοκρατία»

Ότι ακολουθεί είναι η συνέχεια του α' μέρους αυτού του κειμένου που είχε τον τίτλο «το εργαστήριο κόσοβο, γιουγκοσλαβία», και δημοσιεύθηκε στο τεύχος νο.8. Σ' αυτό είχαμε προσπαθήσει να επικεντρώσουμε την ανάλυσή μας σε μια περιοχή-μοντέλο της βίαιης αναδιάρθρωσης της καπιταλιστικής σχέσης. Εδώ επιχειρούμε να εξετάσουμε το ζήτημα πιο συνολικά, πιο πλανητικά. Έτσι αναλύονται κι άλλες διαστάσεις του ζητήματος «πόλεμος και κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης»: αυτή του δόγματος της «ασφάλειας» και του πώς η αποτυχία των προλεταριακών αγώνων μας οδήγησε ως εδώ· η πολιτική του τρόμου και πως επιχειρεί, με ελάχιστη επιτυχία, να ξεμπλοκάρει την καπιταλιστική μηχανή· η διαδρομή της 17N ως ενδοκαθεστωτικού/δημοκρατικού τύπου σύγκρουση με τις κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών στην Ελλάδα. Τέλος, παρουσιάζουμε τη θεωρητική δικαιολόγηση της άποψής μας ότι η δημοκρατία είναι η ιδανική πολιτική μορφή της καπιταλιστικής σχέσης και ότι ο κομμουνισμός —όχι ως στείρο ιδεολογικό μανιφέστο, αλλά ως «το κίνημα που καταργεί τις υπάρχουσες συνθήκες»— δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από το ξεπέρασμά της.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ «ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

1

Το κοινωνικό κράτος, ως μορφή και ρύθμιση της καπιταλιστικής σχέσης στη Δύση μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, περιήλθε σε κρίση στις αρχές της δεκαετίας του '70, εφόσον δεν κατάφερε να επιβληθεί ως τρόπος πειθάρχησης και ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης. Στην κρίση αυτή το κεφάλαιο απάντησε με μια νέα στρατηγική αντεπίθεσης που είχε δύο πλευρές. Η μια πλευρά αυτής της στρατηγικής συνίστατο στην απόπειρα σύνδεσης της εργατικής υποκειμενικότητας με τις προσδοκίες της καπιταλιστικής συσσώρευσης, στην απόπειρα υπαγωγής των επιδιώξεων της εργατικής τάξης στην αξιοποίηση

του κεφαλαίου. Τα βασικά της χαρακτηριστικά ήταν: η αποθέωση της ιδεολογίας της ατομικής επιτυχίας, η σύνδεση του εργαζόμενου ως μετόχου-συνεργάτη με την επιχείρηση, τα καταναλωτικά δάνεια, οι ατομικοί λογαριασμοί σύνταξης που επενδύονται στο χρηματιστήριο. Η άλλη πλευρά αυτής της αντεπίθεσης ήταν η όξυνση των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης, η πειθάρχηση και εντατικοποίηση, μέσω της νέας «ευελιξίας» της εργασίας, και ταυτόχρονα η πρωτοφανής ένταση των καταστατικών λειτουργιών του κράτους και του κοινωνικού ελέγχου.

Το κοινωνικό κράτος σταδιακά μετασχηματίστηκε από θεσμός ενσωμάτωσης και διευρυμένης αναπαραγωγής της εργατικής τάξης σε θε-

σμό ελέγχου των «μειονοτήτων» και των αποκλεισμένων, σε θεσμό επιβολής της φτώχειας και της χαμηλόμισθης εργασίας.¹

2

Οι εργατικές κοινότητες στις μητροπόλεις της Δύσης, είχαν δομηθεί προπολεμικά γύρω από τα εξής κυρίως στοιχεία: την εργατική γειτονιά, την «εκτεταμένη» οικογένεια (σε αντιπαράθεση με την πυρηνική οικογένεια που κυριαρχεί σήμερα), τη γειτνίαση του τόπου εργασίας με τον τόπο κατοικίας, και την ύπαρξη τυπικών ή άτυπων δικτύων και ενώσεων αλληλοβοήθειας (π.χ. η εργατική κοινότητα του East End στο Λονδίνο, παρείχε υποστήριξη στα μέλη της, στα καθημερινά προβλήματα του αγώνα για επιβίωση).² Η ανοικοδόμηση που ξεκίνησε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλαίσιο της σοσιαλδημοκρατικής ρύθμισης, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους και την όξυνση των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης (κλαδικών, εθνικών, εισοδηματικών), είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή εξασθένιση των στοιχείων αυτών, μέχρι την ολοκληρωτική εξαφάνισή τους και τη διάλυση των εργατικών κοινοτήτων.

Στα πλαίσια της ανοικοδόμησης, πραγματοποιήθηκε μια ριζική επαναδιευθέτηση του αστικού χώρου με στόχο την απομόνωση των εργαζομένων και μια ελεγχόμενη επανενσωμάτωση, σύμφωνα με τις προγραμματιζόμενες ανάγκες της παραγωγής και της κα-

τανάλωσης.³ Το αποτέλεσμα ήταν να διαλυθεί η παραδοσιακή εργατική γειτονιά και να αποσυνδεθεί ο τόπος εργασίας από τον τόπο κατοικίας. Η διάλυση της γειτονιάς είχε με τη σειρά της ως συνέπεια τον κατακερματισμό της «εκτεταμένης» οικογένειας που αντικαταστάθηκε από την πυρηνική οικογένεια. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, που διείσδυσε σε όλους τους τομείς της ζωής, στην εκπαίδευση, στη στέγαση, στην υγεία, στην ασφάλιση, οδήγησε είτε στην ατροφία των αυτονομών οργανώσεων των εργατών είτε στην ενσωμάτωσή τους, όπως άλλωστε συνέβη και με τα συνδικάτα. Όλα αυτά, συνοδεύομενα και από τη δημογραφική αλλαγή που προκάλεσε η εισροή των μεταναστών, οδήγησαν στη διάλυση των εργατικών κοινοτήτων.

Η εμφάνιση των νεανικών υποκουλτούρων πρέπει να τοποθετηθεί σε αυτό το πλαίσιο ως απόπειρα ανασύνθεσης της εργατικής κοινότητας, ως προσπάθεια ξεπεράσματος των πραγματικών κοινωνικών σχέσεων μέσω μιας «φαντασιακής» σχέσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υποκουλτούρα των skinheads που εμφανίστηκε στο East End του Λονδίνου στα τέλη της δεκαετίας του '60. Οι skins βλέπουν τους εαυτούς τους ως συνεχιστές της εργατικής κοινότητας στην οποία μεγάλωσαν οι γονείς τους: «Όταν ο κόσμος συνεχίζει να μιλά για skinheads, όταν λένε ότι ερχόμαστε από το East End, αυτό συνέβαινε για γενιές πριν, στο παρελθόν... Αυτό που θέλω να πω είναι: που κολλάει το Skinhead; Είναι μια κοινότητα, μια συμμορία, έτσι δεν είναι; Είναι απλά μια άλλη λέξη για την κοινότητα, τα παιδιά (kids), τους εγκληματίες, οιδήποτε...».⁴ Οι skins προσπαθούν να επανεισάγουν

¹ Το ζήτημα της κρίσης και του μετασχηματισμού του κοινωνικού κράτους εξετάζεται στο: Ομάδα ενάντια στον εκβιασμό της μισθωτής εργασίας, *Σκοτώνουν τα άλογα στη δουλειά και όταν γεράσουν τα θάβουν ιδίοις εξόδοις*, Αθήνα, 2002.

² Βλ. Phil Cohen, *Sub-Cultural Conflict and Working Class Community* από το Working Papers in Cultural Studies, No 2, 1972.

³ «Η ενσωμάτωση στο σύστημα, πρέπει να βρίσκει τα άτομα απομονωμένα ως άτομα απομονωμένα ομαδικά: τόσο τα εργοστάσια όσο και τα πνευματικά κέντρα, τόσο τα μέρη παραθερισμού όσο και τα μεγάλα οικιστικά συγκροτήματα, είναι ειδικά οργανωμένα για τους σκοπούς αυτής της ψευτο-κοινότητας που ακολουθεί το απομονωμένο άτομο ως και μέσα στην οικογενειακή μονάδα.» Γκυ Ντεμπόρ, *Η Κοινωνία του Θεάματος, Η Χωροταξία*, Θέση 172.

⁴ Από το Stuart Hall and Tony Jefferson (eds.), *Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in postwar Britain*, Λονδίνο, 1976.

τις αξίες της εργατικής τάξης, να ανασυστήσουν τη χαμένη εργατική κοινότητα μέσω της συμμορίας, να αναβιώσουν τη γειτονιά που οι σχεδιαστές και οι επενδυτές διαλύουν. Με άλλα λόγια προσπαθούν να συντηρήσουν την ταυτότητα των γονιών τους: αλληλεγγύη εντός της ομάδας, «ανδρισμός», εχθρότητα προς τους ξένους, γειτονιά, κοινότητα, στυλ. Αισθάνονται απειλή από παντού: δασκάλους, αστυνομία, δικαστήρια, κοινωνικούς λειτουργούς, φιλάνθρωπους, μετανάστες, «καλά παιδιά», και αυτό δημιουργεί την ανάγκη για αλληλεγγύη εντός της ομάδας. Επιτιθέμενοι στους πακιστανούς (paki-bashing) εκφράζουν έναν τελετουργικό και επιθετικό τρόπο υπεράσπισης της κοινωνικής και πολιτισμικής ομοιογένειας της κοινότητας από την εισβολή των διαφορετικών πολιτισμικών προτύπων (αντίθετα, με τους μετανάστες από Δ. Ινδίες έχουν καλές σχέσεις). Επιτιθέμενοι στους ομοφυλόφιλους ή στους «περιέργους» (queer-bashing) αντιδρούν στην καταστροφή του γονεϊκού εργατικού προτύπου του «ανδρισμού».

Η υποκουλτούρα των skinheads απέτυχε ν' ανασυστήσει την κοινότητα. Η αποτυχία αυτή οφείλεται στο ότι δεν ήταν δυνατό οι πραγματικές κοινωνικές σχέσεις ν' αντικατασταθούν από μία «φαντασιακή» σχέση. Η μόνη κοινότητα που μπορούσε να πραγματωθεί τότε και σήμερα είναι η κοινότητα αγώνα, που απαιτεί την ανάπτυξη ενός κινήματος της εργατικής τάξης ενάντια στον εαυτό της, στους διαχωρισμούς που υπάρχουν εντός της. Επομένως, **η αποτυχία ανασύνθεσης της κοινότητας** οφείλεται στην αποτυχία ενοποίησης των εξεγέρσεων των νεανικών υποκουλτούρων, τόσο της μιας με την άλλη όσο και με τους αγώνες στους χώρους εργασίας και γύρω από το κοινωνικό κράτος.

3

Η αντεπίθεση του κεφαλαίου, που βιώνουμε τα τελευταία 20 χρόνια, γνωστή και ως «νεοφιλελευθερισμός», σημείωσε ορισμένες αναμφισβήτητες επιτυχίες: κατάφερε να μειώσει τον άμεσο και τον έμμεσο μισθό, ν' αυξήσει την

ανεργία και την ανασφάλεια και να χρησιμοποιήσει τα πιο υποτιμημένα κομμάτια της εργατικής τάξης (μετανάστες, μαύροι στην Αμερική, κλπ) τόσο οικονομικά, όσο και πολιτικά και ιδεολογικά.

Ο νεοφιλελευθερισμός δε θα είχε κατορθώσει τίποτα αν το υπέδαφος πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε δεν είχε ήδη προετοιμαστεί για δεκαετίες από τη σοσιαλδημοκρατία, σε ό,τι αφορά τουλάχιστον τη διαίρεση της εργατικής τάξης σε κλάδους, τη διάλυση των εργατικών κοινοτήτων που μετατράπηκαν σε κομμάτι του κοινωνικού εργοστασίου και την ανάπτυξη της δημοκρατικής ιδεολογίας του εργαζόμενου-πολίτη.

Από τις απαρχές της κρίσης και της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, οι πλέον υποτιμημένοι και βυθισμένοι στην εργασιακή ανασφάλεια προλετάριοι αντέδρασαν βίαια στην εξίσου βίαιη απαξίωσή τους. Έχοντας αποτύχει ν' ανασυγκροτήσουν την εργατική κοινότητα στρέψαν αυτή τη βία κυρίως ο ένας προς τον άλλον (mugging, πόλεμος συμμοριών κλπ), αν και δεν έλειψαν ούτε οι μοριακές επιθέσεις εναντίον του εμπορεύματος (βανδαλισμοί, λεηλασίες) ούτε μεγαλύτερης έκτασης γεγονότα όπως η εξέγερση του L.A. και οι εξεγέρσεις των νέων των προαστείων στην Αγγλία και τη Γαλλία.

Πατώντας σ' αυτές τις συγκρούσεις εντός της εργατικής τάξης και απαντώντας στις εξεγέρσεις των γκέτο, το κράτος και φορείς συνδεδεμένοι με αυτό (think tanks, συντηρητικοί διανοούμενοι, επιστήμονες, MME) ανέπτυξαν ένα ιδεολογικό οπλοστάσιο που είχε ως στόχο την ποινική διαχείριση της κοινωνικής ανασφάλειας μέσω της δαιμονοποίησης συγκεκριμένων κοινωνικών κατηγοριών (μετανάστες, μαύροι των γκέτο, τοξικομανείς, κλπ), δηλαδή της εγκληματοποίησης των πλεοναζόντων, υποτιμημένων και λιγότερο προσαρμόσιμων προλετάριων. Δημιούργησαν έτσι έναν ηθικό πανικό. Από την άλλη μεριά τα πιο «ενσωματωμένα» κομμάτια της εργατικής τάξης, εξαιτίας των διαχωρισμών και της ανυπαρξίας ενός ενοποιητικού ταξικού κινήματος, υπό τον καλλιεργημένο φόβο μιας υποτιθέμενης έκρηξης της εγκληματικότητας σε συνδυασμό με την γενι-

κότερη εργασιακή ανασφάλεια, έδειξαν μεγαλύτερη ευκολία συναίνεσης και ορισμένες φορές μάλιστα απαίτησαν από το κράτος την όξυνση της επιτήρησης και της αστυνόμευσης, της τάξης και της ασφάλειας.

Συμπλήρωμα της απαξίωσης της εργατικής δύναμης και της απορρύθμισης της φορντιστικής εργασιακής σχέσης, μια ολόκληρη σειρά μηχανισμών σηματοδοτεί πλέον ένα ποινικό κράτος το οποίο πειθαρχεί και επιτηρεί τα κομμάτια εκείνα της εργατικής τάξης που αντιστέκονται, εξουδετερώνει τα πλεονάζοντα και πολιτικά επικινδυνά στοιχεία, παράγει και αναπαράγει την ιδεολογία της «ατομικής ευθύνης και επιτυχίας».

4

«Το σύστημα ασφαλείας της Α.Μ.Ε.Λ λειτούργησε εξ' αρχής βασιζόμενο στη θεωρία της Μηδενικής Ανοχής (Zero Tollerance).

Για τη θεωρία αυτή κανένα έγκλημα (παραβατική συμπεριφορά ή παραβίαση των κανονισμών) δεν είναι μικρό, δηλαδή κάθε παραβατική συμπεριφορά για εμάς θεωρείται σοβαρή και ως εκ τούτου θέμα για να ασχοληθούμε.

Τουναντίον, κάθε παρέκκλιση από τους νόμους ή τους κανονισμούς ελέγχετε, έτσι ώστε η μικρότερη παραβατική συμπεριφορά (π.χ. επαιτεία) να μην ακολουθηθεί από μια μεγαλύτερη (κλέψιμο) και αυτή από μία ακόμη μεγαλύτερη, όπως π.χ. μία ληστεία»⁵

Μετρό, Ενημερωτική Έκδοση της Αττικό Μετρό Εταιρεία Λειτουργίας Α.Ε.

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική εφαρμόστηκε στην καθαρότερη μορφή της στις Η.Π.Α., όπου και σήμανε απολύσεις χιλιάδων εργατών σε τομείς της βιομηχανίας που μετα-

φέρθηκαν στην καπιταλιστική «περιφέρεια». Το κομμάτι της εργατικής τάξης που χτυπήθηκε περισσότερο ήταν αυτό που είχε πρωτοστατήσει στις εξεγέρσεις της δεκαετίας του '60, το μαύρο προλεταριάτο των γκέτο, που εργαζόταν κατά κύριο λόγο σ' αυτές τις βιομηχανίες. Ταυτόχρονα, την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και την επιβολή του προτύπου «ευέλικτης» και υποτιμημένης εργασίας τη συνόδεψε μια αντίστοιχη επίθεση στον κοινωνικό μισθό, με μείωση των κοινωνικών δαπανών για επιδόματα ανεργίας και πρόνοια, με παράλληλη θέσπιση κριτηρίων καταναγκαστικής εργασίας (workfare) για τους δικαιούχους των επιδομάτων. Ο συνδυασμός αυτών των πολιτικών δημιούργησε φαινόμενα μαζικής εξαθλίωσης και φτώχειας (ενδεικτικό είναι ότι στο Detroit έφθασε η κατάσταση μέχρι την οργάνωση συσσιτίων για τους νέους φτωχούς). Όλα αυτά συνέθεσαν ένα κλίμα γενικευμένης κοινωνικής ανασφάλειας με αποτέλεσμα την όξυνση των ανισοτήτων εντός της εργατικής τάξης και την περαιτέρω διαίρεσή της (λευκοί εναντίον μαύρων και chicanos, μαύροι εναντίον κορεατών και δε συμμαζεύεται).

Η κατά μέτωπο αντεπίθεση του κεφαλαίου όξυνε τα φαινόμενα βίας στα γκέτο και τις φτωχογειτονιές των πρώην εργατών-μάζα, τόσο στο επίπεδο των καθημερινών σχέσεων όσο και στο επίπεδο της αντίστασης απέναντι στην κρατική εξουσία και τα όργανά της (αστυνομία). Έφτασε μάλιστα να πάρει διαστάσεις περιορισμένου εμφυλίου πολέμου (LA, 1992). Το επόμενο βήμα που άφειλε, επομένως, να κάνει το κεφάλαιο και το κράτος του ήταν η ακόμα μεγαλύτερη όξυνση της επιτήρησης και του ελέγχου, χρησιμοποιώντας τη νεο-συντηρητική ιδεολογία της «μηδενικής ανοχής», πράγμα που οδήγησε πλέον σε ένα «ποινικό» κράτος στη θέση του κοινωνικού.

Η ιδεολογία αυτή άρχισε να διαμορφώνεται το '82 από τον James Q. Wilson.⁶ Πρόκειται για τη θεωρία του «σπασμένου παράθυρου», που υποστήριζε, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι η α-ταξία των προλεταριακών γειτονιών οδηγεί αναπό-

⁵ Κρατάμε την ορθογραφία του πρωτοτύπου.

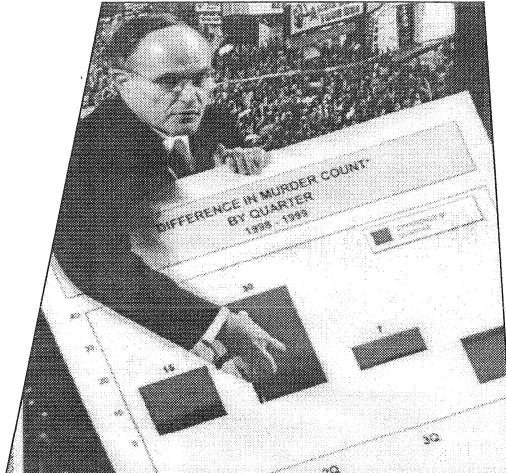
⁶ Στην πραγματικότητα η διαδικασία ελέγχου των πλεοναζόντων προλετάριων μέσω της εγκληματοποίησής τους είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60, στο απόγειο των αγώνων και της κοινωνικής

φευκτά στην διάπραξη σοβαρότερων βίαιων εγκλημάτων. Η θεωρία αυτή συμπληρώθηκε από τον Charles Murray, που στην εργασία του *Χάνοντας έδαφος* (*Losing Ground*) διατύπωσε τη θέση ότι για τον «ηθικό εκφυλισμό», την απραξία και τη βία των συμμοριών στα πιο χτυπημένα από την απορρύθμιση προλεταριακά στρώματα, υπεύθυνο ήταν το «κοινωνικό κράτος».⁷

Το κερασάκι στην τούρτα το έβαλε ο Lawrence Mead με το βιβλίο *Πέραν των δικαιωμάτων*: *Oι υποχρεώσεις του Πολίτη*, στο οποίο ανοιχτά εκφράζεται η «αναγκαιότητα της προσφυγής στην αυθεντία της εξουσίας» προς ηθική αναμόρφωση των ανέργων και υποτιμημένων εργατών οι οποίοι είναι φτωχοί λόγω του «δυσλειτουργικού και διεφθαρμένου» τρόπου ζωής τους (sic). Αντλώντας ιδέες από την δουλειά αυτή και από την απαραίτητη μαζική προπαγάνδα των MME που τη διέδωσαν, ο Rudolf Giuliani, ο για πολλά χρόνια δήμαρχος της Νέας Υόρκης, έβαλε σε πράξη το δόγμα της «μηδενικής ανοχής» το 1993 (όχι τυχαία λίγο μετά την εξέγερση του L.A.).

Είναι λοιπόν περισσότερο από εύλογος ο ισχυρισμός του Loic Wacquant στο βιβλίο του *Oι φυλακές της μιζέριας* ότι: «Στην εσκεμμένη απροφία του κοινωνικού κράτους αντιστοιχεί η υπερτροφία του ποινικού». Τα κύρια χαρακτηριστικά της ποινικής διαχείρισης της κοινωνικής κρίσης είναι τα εξής:

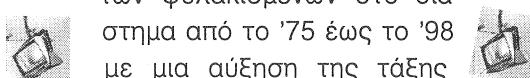
i. Η έκρηξη του αριθμού των φυλακισμένων στο διάστημα από το '75 έως το '98 με μια αύξηση της τάξης του 500% (300.000 ⇒

2.000.000).

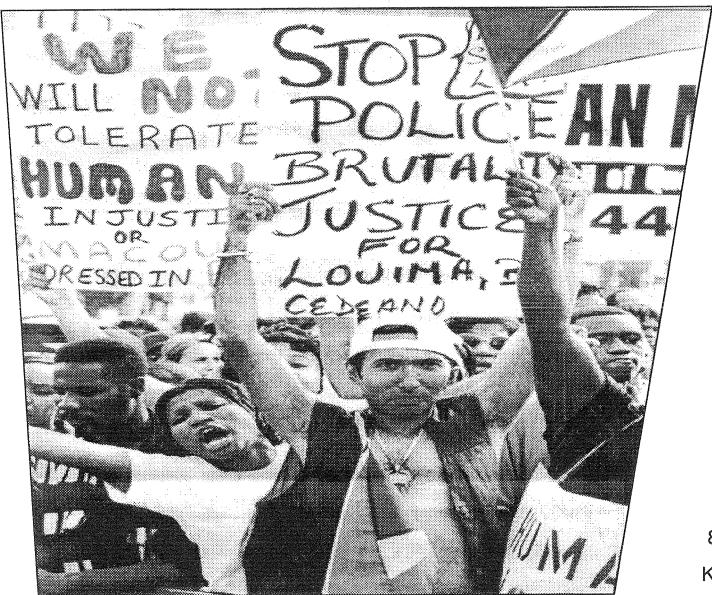
ii. Η ανάπτυξη ενός πλέγματος επιτήρησης (dragnet) με τη χρήση νέων τεχνολογιών (βάσεις δεδομένων) που επέτρεψε τον τετραπλασιασμό των ατόμων υπό ποινική επιτήρηση (900.000 ⇒ 3.700.000). Τις προεκτάσεις αυτού του πλέγματος μπορούμε να δούμε στο φακέλωμα των δικαιούχων κρατικών επιδομάτων ως προς τη συμπεριφορά τους (σε θέματα εργασίας, εκπαίδευσης, ναρκωτικών και σεξουαλικότητας), επί ποινή διοικητικών και ποινικών κυρώσεων. Οι άνθρωποι αυτοί προέρχονται κατά κύριο λόγο από τα υποτιμημένα προλεταριακά στρώματα που βυθίστηκαν στην εργασιακή ανασφάλεια ή στράφηκαν προς τη «μαύρη» οικονομία. Είναι προφανές ότι στόχος των πολιτικών αυτών είναι από τη μια να εξουδετερώσουν τις δυνητικά επικίνδυνες ομάδες προλεταρίων και από την άλλη να επιβάλουν μοντέλα συμπεριφορών προσαρμοσμένων στην πραγματικότητα της απαξιωμένης εργασίας.

iii. Η εισαγωγή της μαζικής μη ειδικευμένης εργασίας εντός των φυλακών, σε αντιστοιχία με την αγωγή-προσεργασία (workfare) που επιβάλλεται στους εκτός των τειχών.

κρίσης. Κατά τη διάρκεια της προεδρίας Johnson, ψηφίστηκε ο νόμος "Omnibus Crime and Safe Streets Act". Στα πλαίσια αυτού του νόμου ίδρυθηκε η υπερ-υπηρεσία LEAA που μέσα στην επόμενη δεκαετία επένδυσε δισεκατομμύρια δολάρια για τον εκσυγχρονισμό της αστυνομίας και γενικότερα των μεθόδων ελέγχου και επιτήρησης (π.χ. ίδρυση των περιβόλητων SWAT, χρησιμοποίηση υπολογιστών, ελικοπτέρων κλπ). Έπρεπε όμως να αποτύχει πρώτα το προλεταριακό κίνημα για να προχωρήσει η νεοφιλελεύθερη αντεπίθεση επί Ρήγκαν με τα "Reaganomics" και τον «Πόλεμο ενάντια στα ναρκωτικά».

⁷ Στην θέση αυτή μπορούμε να βρούμε ψήγματα αλήθειας αφού όντως οι εξεγέρσεις της νεολαίας, στην Αγγλία π.χ. το 1981, συνδέονταν όχι μόνο με την αστυνομοκρατία αλλά και με την άρνηση της εργασίας που στηριζόταν στην ύπαρξη γενναίων επιδομάτων ανεργίας.

Μια ακόμα μέθοδος απαξίωσης της εργασίας. Γνωστές επιχειρήσεις όπως η Microsoft ή η TWA καταφεύγουν στη μίσθωση εργασίας φυλακισμένων.⁸

iv. Ένα σημείο το οποίο πρέπει να τονιστεί είναι το γεγονός ότι η δυναμική του ποινικού συστήματος ασκείται κυρίως στις υποβαθμισμένες περιοχές και συνοικίες, και ιδιαίτερα στα γκέτο. Ένα παράδειγμα είναι ότι παρά το γεγονός ότι τα ποσοστά μαύρων χρηστών ναρκωτικών αντιστοιχούν με τα ποσοστά τους στον πληθυσμό, τα 3/4 των συλληφθέντων προέρχονται από αυτούς. Αυτή η πρακτική μπορεί να αξιοποιηθεί στη δαιμονοποίηση συγκεκριμένων κομματιών της εργατικής τάξης και στην όξυνση των διαιρέσεων, αφού τελικά τα μεγέθη της εγκληματικότητας καθορίζονται από πολιτικές αποφάσεις. Εγκληματοποιώντας τα πλέον εξαθλιωμένα κομμάτια του πληθυσμού, επιτυγχάνεται η πειθάρχηση και των υπολοίπων, οι

οποίοι μπροστά στο φάσμα της περιθωριοποίησης πειθαρχούν στην επιβολή των νέων εργασιακών σχέσεων.

v. Πρέπει επίσης να επιτομάνουμε ότι η μείωση των δαπανών για το κοινωνικό κράτος δε μεταφράζεται σε μείωση συνολικά των δημόσιων δαπανών, εφόσον η εγκαθίδρυση του ποινικού κράτους στις ΗΠΑ απαίτησε τεράστιους οικονομικούς πόρους. Το ζήτημα για το κεφάλαιο και το κράτος του δεν είναι απλά να μειώσει το κόστος του κοινωνικού κράτους, αλλά να επέμβει συνολικά σε αυτό που ονομάστηκε σοσιαλδημοκρατική ρύθμιση για να τη διαλύσει. Ο νεοφιλελευθερισμός δεν είναι τόσο μια νέα ρύθμιση, όσο μια πολιτική επιτήρησης και βίαιης απορρύθμισης.

5

Η διαφορά της Μ. Βρετανίας από τις ΗΠΑ έγκειται στο ότι η νεοφιλελεύθερη πολιτική συνάντησε εδώ μεγαλύτερες αντιδράσεις, και έτσι καθυστέρησε η εφαρμογή της για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η βρετανική εργατική τάξη δέχτηκε την πρώτη επίθεση στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 από την κυβέρνηση των Εργατικών που προσπαθούσαν ν' αντιμετωπίσουν την κρίση κερδοφορίας και κοινωνικής αναπαραγωγής. Όπως είναι γνωστό, η πολιτική που εφάρμοσαν δημιούργησε μεγάλη ανεργία, ιδιαίτερα στους νέους. Η αντίδραση των τελευταίων ήταν μάλλον εκρηκτική: οι προλεταριακές υποκουλτούρες (punks, skins, hooligans, rastas) έτειναν όλο και πιο πολύ προς την παρανομία και την βία τόσο μεταξύ τους όσο και ενάντια στην αστυνομία. Οι νέοι αυτοί ζούσαν με το επίδομα ανεργίας και χαρακτηριστικά είναι τα λόγια ενός από αυτούς, ο οποίος συμμετείχε στις εξεγέρσεις του Brixton το '81: «Βεβαίως και είμαι εγκληματίας .... Έχω δουλέψει σα «γορίλλας» και θα μπορούσα να βρω την ίδια δουλειά και σήμερα. Άλλα δεν

⁸ Οι σοσιαλδημοκράτες συνήθως υπερτονίζουν τη σημασία της εργασίας των φυλακισμένων. Εμείς υπογραμμίζουμε ότι το ποινικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα στις ΗΠΑ είναι η άλλη όψη της πολιτικής του χρήματος. Η κρίση άλλωστε στην οποία έχουν περιέλθει οι ιδιωτικές φυλακές, που βλέπουν τα κέρδη τους να μειώνονται, αποδεικνύει ότι η φυλακή, όπως και η «φυλακισμένη» εργασία, δεν είναι επικερδής και ότι το ποινικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα δεν είναι δυνατό να παίξει τον αναπτυξιακό ρόλο που κατείχε το στρατιωτικό-βιομηχανικό. Η πραγματική λειτουργία του είναι ο έλεγχος του πλεονάζοντος πληθυσμού, η διαχείριση της δυσαρέσκειας που δημιούργησε η φυγή και απαξίωση του βιομηχανικού κεφαλαίου, εξυπηρετώντας ταυτόχρονα την επίθεση στον άμεσο και έμμεσο μισθό.

έχω καμιά ελπίδα να κάνω τίποτα άλλο από το να ξυπνάω νωρίς και να ξοδεύω τα χρήματά μου σε εισιτήρια· αν πάω κάπου τη νύχτα με τη φιλενάδα μου φοβάμαι ότι θα συλληφθώ. Μπορώ να κάνω μια καλύτερη ζωή με το επίδομα ανεργίας».⁹

Η Θάτσερ και το ιδεολογικό επιτελείο της χρησιμοποίησαν αυτή την κατάσταση. Προσπάθησαν να ενοχοποιήσουν τις κοινωνικές παροχές και τα επιδόματα, προβάλλοντάς τα ως βασική αιτία της «διαφθοράς» της νεολαίας, ενώ ταυτόχρονα προωθούσαν την ιδεολογία της ατομικής ευθύνης-πρωτοβουλίας-επιτυχίας δίνοντας υποσχέσεις για δάνεια σε μικρές επιχειρήσεις. Αυτό το είδος πολιτικής ονομάστηκε τότε από διάφορους αναλυτές «εξουσιαστικός λαϊκισμός».

Η τακτική που ακολουθήθηκε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '80 ήταν η ένταση της αστυνόμευσης στις «προβληματικές περιοχές». Η τακτική αυτή προκάλεσε ένα μεγάλο κύμα εξεγέρσεων που σάρωσε την Αγγλία το 1981, το καλοκαίρι των χιλίων Ιούληδων (Brixton, Toxteth, Manchester, Liverpool, ...). Αυτό είχε ως συνέπεια από τη μία την αναβολή της περικοπής των επιδομάτων ανεργίας και από την άλλη την αντικατάσταση της τακτικής της έντασης με μιαν άλλη τακτική, αυτή του «δευτερεύοντος ελέγχου» ή διαφορετικά της «κοινοτικής αστυνόμευσης», σύμφωνα με την οποία «τα άτομα θα πειθαρχούνται από μια κοινότητα ιδιοκτητών που υπερασπίζεται τα συμφέροντά της εκεί, ιδιαίτερα την ατομική ιδιοκτησία, όσο μικρή κι αν είναι».¹⁰ Η πρωτοτυπία της βρετανικής περίπτωσης βρίσκεται στο ότι για πρώτη φορά γίνεται γενικευμένη προσπάθεια δαιμονοποίησης ολόκληρων κομματιών της εργατικής τάξης.

Αν χρησιμοποιήσουμε και στην περίπτωση αυτή

τον αριθμό των φυλακισμένων ως μέτρο της όξυνσης των λειτουργιών ελέγχου και επιτήρησης καθώς και του βαθμού ποινικοποίησης του κράτους, θα δούμε ότι ενώ στα χρόνια της διακυβέρνησης Θάτσερ σημειώθηκε μια αργή αλλά σταθερή αύξηση και αμέσως μετά επί Major (1990-93), εξαιτίας των εξεγέρσεων στις φυλακές, αισθητή μείωση, από το 1993 και έπειτα η αύξηση είναι ραγδαία παρότι η εγκληματικότητα την ίδια περίοδο μειώνεται.

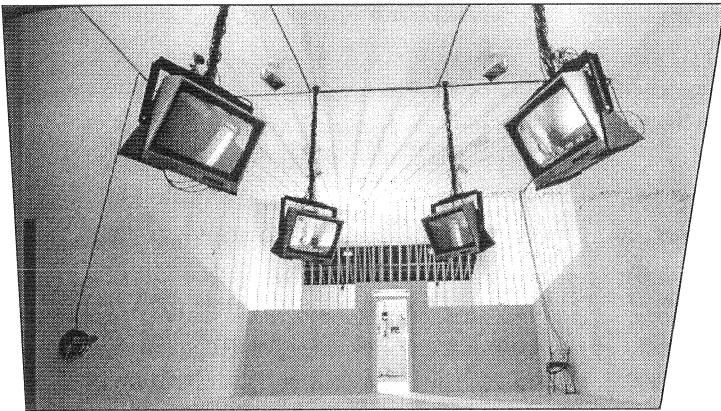
Το 1994 ήταν ένα σημείο καμπής σε ό,τι αφορά την πολιτική του βρετανικού κράτους σε σχέση με την ποινική διαχείριση της κοινωνικής κρίσης. Τα προηγούμενα χρόνια είχε γίνει μια προσπάθεια μεταλαμπάδευσης των νεοφιλελεύθερων ιδεών του Murray με τη βοήθεια του think tank «Ινστιτούτο Οικονομικών Υποθέσεων» και των MME. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 υπήρχε η άποψη ότι αυτά είναι πολιτικές των αμερικάνων ακροδεξιών ρεπουμπλικάνων. Η κεντροαριστερή κυβέρνηση του Blair απέδειξε ότι όλες οι φράξιες του κεφαλαίου συμφωνούσαν πια, τόσο όσον αφορά την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, την επιβολή του workfare και τις δρακόντειες περικοπές των κοινωνικών παροχών, όσο και σε ό,τι αφορά την ποινική διαχείριση της ανασφάλειας (π.χ. ο νόμος Criminal Justice Act που ψηφίστηκε το 1998, και θεωρείται ο πλέον κατασταλτικός νόμος της μεταπολεμικής περιόδου).

6

Αλλά και για τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της E.E. δεν ισχύουν πολύ διαφορετικά πράγματα. Υπάρχει μια τάση ευθυγράμμισης τόσο σε επίπεδο απορρύθμισης και περικοπών του κοινωνικού κράτους, όσο και σε επίπεδο ποινικής διαχείρισης της εκ των άνω δημιουργημένης ανασφάλειας. Κοινό στοιχείο σε όλα τα κράτη της Ευρώπης είναι η δαιμονοποίηση και εγκληματοποίηση των μεταναστών καθώς και η πολιτική για την «καταπολέμηση των ναρκωτικών».

⁹ Βλ. το κείμενο *H «αδύνατη» τάξη της κολεκτίβας*: Μετά τον Μαρξ ο Απρίλης. Περιέχεται στο βιβλίο *H Εξέγερση της Αγγλικής Νεολαίας*, εκδόσεις Κομμούνα.

¹⁰ Economist, 18-7-1981. Αναφέρεται στο *H «αδύνατη» τάξη*, όπ.π.

Η ιδεολογία (όπως η οικονομία και η πολιτική) είναι και αυτή μορφή της ανταγωνιστικής καπιταλιστικής σχέσης και ως εκ τούτου πεδίο ταξικής σύγκρουσης αλλά και ενσωμάτωσης, όσο δεν καταστρέφεται η ίδια η καπιταλιστική σχέση. Με την έννοια αυτή γίνεται πεδίο κυριαρχίας του κεφαλαίου, εντός όμως μιας διαρκούς συγκρουσιακής διαδικασίας που δε λύνεται προς όφελος των εξεγερμένων προλετάριων. Η συνεχής πάλη για το νόημα εμφανίζεται ακόμη και εντός της ίδιας της γλώσσας με την παραγωγή, την επέκταση ή ακόμη και τη μεταστροφή των νοημάτων.¹¹

Όσον αφορά τη μετανάστευση είναι εύλογο ότι η δαιμονοποίηση χρησιμοποιείται από τη μία ως εργαλείο όξυνσης των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης και από την άλλη ως μέσο επιτήρησης και ελέγχου των μεταναστών και των μεταναστευτικών ροών. Ταυτόχρονα μέσω της παρουσίασης μιας δήθεν φοβερής απειλής για την κοινωνία διευκολύνεται η διολίσθηση σε μια οξύτερη πολιτική επιτήρησης και καταστολής που τελικά πλήττει όλη την εργατική τάξη.

Η πολιτική καταπολέμησης των ναρκωτικών ή «ο πόλεμος ενάντια στα ναρκωτικά» (sic) όπως λέγεται στις ΗΠΑ είναι ένα τρανό παράδειγμα έμπρακτης εξουδετέρωσης μη προσαρμόσιμων και άχρηστων εν τέλει στρωμάτων του πληθυσμού όπως οι τοξικομανείς, οι αλήτες, οι περιθωριακοί. Φυσικά δεν πρέπει να παραβλέψουμε και την οικονομική πλευρά του ζητήματος, αφού η οικονομία των drugs είναι στην πραγματικότητα ένας ταχύτατα αναπτυσσόμενος και προσδοφόρος κλάδος (ιδιαίτερα για την αστυνομία...).

Τα MME ως ελεγχόμενη, διαχωρισμένη και αλλοτριωτική μορφή δημοσιότητας είναι ένας από τους βασικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς της κυριαρχίας. Δεν αντανακλά απλώς την κυριαρχητική ιδεολογία αλλά παίζει ενεργητικό ρόλο στη διαμόρφωσή της διαμεσολαβώντας τον ταξικό ανταγωνισμό και συσχετισμό στο επίπεδο του νοήματος (προς όφελος του κεφαλαίου και του κράτους του πάντα).

Ενταγμένα στο οπλοστάσιο της προϊούσης (αντ)επίθεσης εναντίον της απείθαρχης ή πλεονάζουσας ζωντανής εργασίας, τα MME αξιοποιούν την εμφάνιση φαινομένων βίας προκειμένου, σε συνδυασμό με τις θεωρίες διανοούμενων του κράτους, να δαιμονοποιήσουν συγκεκριμένα κομμάτια της εργατικής τάξης. Όπως και σε άλλα πεδία αλλοτριωτικής διαμεσολάβησης (κράτος, συνδικάτα) έτσι και εδώ υπάρχουν «συντηρητικά» και «προοδευτικά» MME. Τα πρώτα προωθούν την όξυνση της αστυνόμευσης, της επιτήρησης και του ελέγχου, ενώ τα δεύτερα συνδυάζουν τα προηγούμενα με εκκλήσεις για ενσωμάτωση των «προβληματικών ομάδων» στην κοινότητα του κεφαλαίου μέσα από κοινωνικά προγράμματα που περιλαμβάνουν επίσης χαρακτηριστικά καταναγκαστικής επανένταξης στην εργασία (workfare).

¹¹ Επ' αυτού, βλ. το εξαιρετικό κείμενο του καταστασιακού Μουσταφά Καγιάτι, *Oι Αιχμάλωτες Λέξεις στο I.S., Το Ξεπέρασμα της Τέχνης*, Αθήνα, 1985.

Προκειμένου ν' αναφερθούμε στην ελληνική περίπτωση οφείλουμε να καταδείξουμε την ιδιαιτερότητα της Ελλάδας ως προς το μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης που ακολούθησε και το οποίο χαρακτηρίστηκε από:

- ◆ διευρυμένη αναπαραγωγή της μικροϊδιοκτησίας,
- ◆ μεγάλη διάδοση μορφών εργασίας εκτός της τυπικής φορντιστικής ρύθμισης που ίσχυσε στη Δύση,
- ◆ ουσιαστική ανυπαρξία κοινωνικού κράτους, το ρόλο του οποίου ανέλαβε η οικογένεια.

Η δεκαετία του '80 σήμανε την εξέγερση ενός μεγάλου κομματιού της νεολαίας ενάντια στην οικογένεια και τις παραδοσιακές αξίες. Η εξέγερση αυτή εκφράστηκε κυρίως με την εμφάνιση βίαιων υποκουλτούρων (punks, χούλιγκανς των γηπέδων, μεταλλάδες) και πήρε ακόμη και πολιτικά χαρακτηριστικά (εμφάνιση νεολαίας αναρχικού κινήματος), ενώ από την άλλη μεριά για πρώτη φορά εμφανίστηκε το «πρόβλημα» των ναρκωτικών. Έτσι σε πρώτη φάση οι ομάδες που γίνονται στόχος δαιμονοποίησης από τα ΜΜΕ είναι κατά κύριο λόγο οι χούλιγκανς, με όλη τη φιλολογία περί βίας των γηπέδων, και οι αναρχικοί. Σε εκείνη τη φάση στόχος ήταν η πειθάρχηση της νεολαίας που έδειχνε απρόθυμη να ενσωματωθεί στο Πασοκοκό «λαϊκό κράτος» στο οποίο, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, είχε ενταχθεί σύμπασα η αριστερά.

Την επόμενη δεκαετία το κεφάλαιο και το κράτος του, προσπαθώντας ν' αντιμετωπίσει την κρίση, πέρασε σε μια οξεία πολιτική αντεπίθεσης που σημαδεύτηκε από αλλεπάλληλες μεταρρυθμίσεις του εκπαιδευτικού συστήματος, συνεχή ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, μεγάλη αύξηση του αριθμού των μεταναστών (κυρίως αλβανών), μειώσεις μισθών, περικοπές επιδομάτων, παροχών και υπηρεσιών, κλείσιμο των «προβληματικών επιχειρήσεων» και αλλεπάλληλες μεταρρυθμίσεις του

συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Στόχος ήταν η γενική υποτίμηση, πειθάρχηση και διαιρέση της εργατικής δύναμης, η μείωση του άμεσου και του κοινωνικού μισθού.¹²

Το άμεσο αποτέλεσμα ήταν εδώ, όπως και στη Δύση, να κυριαρχήσει ένα κλίμα γενικευμένης κοινωνικής ανασφάλειας, με επιπλέον δεδομένο ότι το κοινωνικό κράτος ήταν ήδη ατροφικό, και η ελληνική οικογένεια δεχόταν πολλαπλά πλήγματα.

Για να χαλιναγωγήσει τους ταξικούς αγώνες που προκάλεσε η νεοφιλελεύθερη πολιτική, το κεφάλαιο, όπως ακριβώς και στη Δύση, απάντησε με μια στρατηγική που είχε δύο όψεις. Η μία όψη ήταν αυτή της πολιτικής του χρήματος, της πολιτικής της ατομικής χρέωσης (καταναλωτικά δάνεια, πιστωτικές κάρτες) και του τζόγου (χρηματιστήριο, super 3, κλπ). Η άλλη όψη ήταν αυτή της εγκληματοποίησης και ποινικοποίησης των μεταναστών, και κυρίως των αλβανών, που ως το πλέον εξαθλιωμένο κομμάτι της εργατικής τάξης ήταν και το πιο πρόσφορο. Αυτό επιτελέστηκε κυρίως από τα ΜΜΕ που ανέλαβαν την κατασκευή ενός νέου τύπου εγκλήματος: του «εγκλήματος του Αλβανού», χρησιμοποιώντας βέβαια ως πηγές πληροφόρησης τους επίσημους κρατικούς φορείς κοινωνικού ελέγχου (όπως η αστυνομία) με τους οποίους άλλωστε έχουν, κυρίως από το '90 και μετά, σταθερή σχέση ανταλλαγής πληροφοριών.

Η εγκληματοποίηση των αλβανών μεταναστών είχε ως στόχο να εξασφαλίσει ένα ιδιαίτερα χαμηλό κόστος εργασίας και μηδαμινές κοινωνικές παροχές που όπως είναι φυσικό τραβάνε και την υπόλοιπη τάξη προς τα κά-

¹² Βλ. Ομάδα ενάντια στον εκβιασμό της μισθωτής εργασίας, όπ. π., σημ. 1.

τω. Ταυτόχρονα όξυνε τις διαιρέσεις, εφόσον για τη γενική κατάσταση ανεργίας, απορρύθμισης και ανασφάλειας ρίχθηκε η ευθύνη στις πλάτες των μεταναστών που «τρώνε τις δουλειές, μας σκοτώνουν και από πάνω». Τέλος, τα βίαια φαινόμενα παρανομίας που γέννησε η εξαθλίωσή τους (και που σχετίζονται επίσης με την επέκταση του «μαύρου» κεφαλαίου: ναρκωτικά, πορνεία) χρησιμοποιούνται προκειμένου να δικαιολογηθεί, αποτελώντας πολλές φορές ακόμη και αίτημα, η όξυνση της αστυνόμευσης, της επιτήρησης και του ελέγχου, που επεκτείνεται βέβαια και στους «ντόπιους» προλετάριους. Δεν φτάνει να ελέγχονται μόνο οι μισθοί, πρέπει να ελέγχεται η ίδια η ζωή των προλεταρίων στο σύνολό της.

Η δαιμονοποίηση έφτασε στο σημείο να προκαλέσει ρατσιστικά φαινόμενα αυτοδικίας, μέχρι και φόνους για ασήμαντες αφορμές. Έτσι το κράτος αναγκάστηκε να επιδείξει το αντιρατσιστικό του πρόσωπο (συμπληρωματικό του ρατσιστικού) και παρενέβη γιατί όφειλε να ελέγξει τα ανεπιθύμητα αποτελέσματα μιας διαιρεσης που γινόταν πλέον απειλητική για την εργασιακή ειρήνη. Ταυτόχρονα υπήρξε και παρέμβαση των «προοδευτικών» ΜΜΕ τα οποία, αντιστρέφοντας τον κυρίαρχο λόγο και προσπαθώντας να χαλιναγωγήσουν το τέρας που δημιούργησαν, ανέδειξαν τους «οικογενειάρχες, εργατικούς αλβανούς και τα παιδιά τους που αριστεύουν». Η αντιστροφή αυτή δεν παύει σύτε στιγμή ν' αναπαράγει το στερεότυπο εφόσον η έννοια του «Αλβανού Εγκληματία» δε θίγεται στο παραμικρό. Νομιμοποιούν λοιπόν με αυτόν τον τρόπο τις κρατικές λειτουργίες του ελέγχου, συγκαλύπτοντας τη θεσμική βία με την προβολή και καταδίκη των ακραίων «φασιστοειδών ελληναράδων» (που τράφηκαν βέβαια από αυτή).

Φαίνεται λοιπόν ότι εκκινώντας από διαφορετικές αφετηρίες, τόσο τα «συντηρητικά» όσο και τα «προοδευτικά» ΜΜΕ καταλήγουν στο ίδιο ρεφρέν: προληπτικά μέτρα και όξυνση της αστυνόμευσης οι μεν, εκσυγχρόνισμός της αστυνομίας, κοινωνικά προγράμματα και «ασφάλεια του πολί-

τη» οι δε, δηλαδή σε κάθε περίπτωση όξυνση της επιτήρησης και του ελέγχου, ποινική διαχείριση της κοινωνικής ανασφάλειας.

8

Αν εξετάσουμε το ζήτημα του «νόμου και της τάξης», της επιτήρησης και της ασφάλειας σε μια μακροϊστορική προοπτική θα διαπιστώσουμε ότι το καπιταλιστικό κράτος ήταν εξ αρχής ποινικό κράτος.

Ένα από τα κύρια συστατικά του ποινικού κράτους είναι το σύστημα φυλάκισης. Ο παρατεταμένος εγκλεισμός ως μέθοδος τιμωρίας του εγκλήματος έχει πραγματική ηλικία μόλις δύο αιώνων, αφού πρωτύτερα κυριαρχούσαν διάφορες μορφές σωματικής τιμωρίας για τους φτωχούς, πρόστιμα για τους πιο ευκατάστατους και στις πιο ακραίες περιπτώσεις θανατική ποινή (σε περιπτώσεις υποτροπών, φόνων κλπ). Η κράτηση κατείχε ένα δευτερεύοντα ρόλο ως μια προσωρινή κατάσταση μέχρι την «απόδοση δικαιούσνης». Η εποχή της ανόδου του καπιταλισμού και της παρακμής της φεουδαρχίας χαρακτηρίζεται από σημαντική αύξηση των μικροεγκλημάτων και της επαιτείας. Στην Αγγλία, το 1557, πρωτεμφανίζεται ο θεσμός του εργατοκάτεργου (workhouse) όπου κρατούνται μικροεγκλημάτες που υπό το μαστίγιο υποβάλλονται σε σκληρή καταναγκαστική εργασία. Όμως τα σοβαρότερα εγκλήματα συνεχίζουν να τιμωρούνται όπως και πριν. Η πρώτη εφαρμογή του παρατεταμένου εγκλεισμού έγινε το 1789 στη Φιλαδέλφεια της Πενσυλβανία με την μετατροπή της παιλιάς φυλακής (jail) της οδού Walnut στη νέα της μορφή, στο πρώτο σωφρονιστήριο (penitentiary). Οι Κουάκεροι, που υπό την ηγεσία του Penn είχαν εγκατασταθεί από παιλιά στην περιοχή της σημερινής Πενσυλβανία, ήταν από τους πρώτους που εναντιώθηκαν στη θανατική ποινή και τους ακρωτηριασμούς, προτείνοντας τη δημιουργία ενός συστήματος παρατεταμένης φυλάκισης. Την ίδια εποχή (1791) ο φιλελεύθερος φιλόσοφος Jeremy Bentham πρότεινε ένα σύστημα τέλειας και συνεχούς επιτήρησης δίνοντας στην ιδεατή φυλακή του —που, ας το σημειώσουμε, την έβλεπε ως ιδιωτική επιχείρηση με σκοπό το κέρδος, βασισμένη στην εργασία των φυλακισμένων— το όνομα

Πανοπτικόν. Το σύστημα φυλάκισης που ακολούθησε η Πενσυλβάνια τον 19ο αιώνα ονομάστηκε σύστημα διαχωρισμού: κάθε κρατούμενος διέμενε σε ατομικό κελί, υπό συνθήκες σχεδόν πλήρους απομόνωσης. Τα κράτη της Ευρώπης αντέγραψαν το αμερικανικό μοντέλο φυλακής και η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι η φυλακή Πέντονβιλ της Αγγλίας (1842) που συνδύασε τις πανοπτικές προτάσεις του Bentham με το σύστημα των φυλακών της Πενσυλβάνια.¹³ Από τις απαρχές του, το καπιταλιστικό κράτος οργάνωσε τον έλεγχο και την επιτήρηση, με στόχο την επιβολή της απομόνωσης και του διαχωρισμού μεταξύ των προλεταριών, στις φυλακές του κράτους και της εργασίας.

Τη «συναίνεση» των προλεταρίων το παλιό κράτος-χωροφύλακας την αποσπούσε καταναγκαστικά μέσω της βίας, δηλαδή δεν την αποσπούσε σχεδόν καθόλου. Η μετάβαση από το χωροφυλακίστικο-ποινικό κράτος στο κοινωνικό κράτος σηματοδοτεί επίσης τη μετάβαση από την ωμή βία στην πολιτική και ιδεολογική οργάνωση της κοινωνικής συναίνεσης. Οι έννοιες του πολιτικού και του κοινωνικού εγκλήματος αλλάζουν.¹⁴ Στη μεταπολεμική κοινωνία μαζικής παραγωγής-μαζικής κατανάλωσης η έννοια του «κοινού εσωτερικού εχθρού» επεκτείνεται για να συμπεριλάβει όλους τους «διαφορετικούς» (νεολαίστικες και

πολιτικές μειονότητες). Η δεύτερη προλεταριακή επίθεση του '68 προκαλεί προσωρινά την επέκταση του κοινωνικού κράτους και της ενσωμάτωσης, όμως από τη στιγμή που η κρίση κερδοφορίας και κοινωνικής αναπαραγωγής αρχίζει να γίνεται απειλητική και το κράτος εγκαινιάζει, ως απάντηση, τη νεοφιλελεύθερη στρατηγική, στον «κοινό εσωτερικό εχθρό» αρχίζουν ν' αποδίδονται, απ' το τέλος της δεκαετίας του '70 και μετά, χαρακτηριστικά «τρομοκράτη».

Η κατασκευή ενός «κοινού εσωτερικού εχθρού» απαιτεί την ύπαρξη μια έννοιας γενικού συμφέροντος όπως η ανάπτυξη, η αντιμετώπιση του εγκλήματος ή η κοινή ωφέλεια. Στην βάση αυτή, ομάδες που συγκυριακά ή μόνιμα βρίσκονται σε σύγκρουση με κρατικές πολιτικές και στρατηγικές απομονώνονται, «περικυκλώνονται κοινωνικά» και χαρακτηρίζονται ως «αντικοινωνικές μειοψηφίες», «παρασιτικά μορφώματα» ή ακόμη «τρομοκρατικές» συντεχνίες και συμμορίες, με την βοήθεια της προπαγάνδας των ΜΜΕ και των οργανικών διανοούμενων του κράτους. Η κατασκευή αυτών των «μειοψηφιών» είναι ιδιαίτερα ρευστή ανάλογα με τα τρέχοντα κοινωνικά γεγονότα και συγκυρίες, και στόχος της είναι να στρέψει το ένα κομμάτι της εργατικής τάξης ενάντια στο άλλο, οξύνοντας ακόμη περισσότερο τον κατακερματισμό και τη διαίρεση. Η δυναμική αυτή εκδιπλώθηκε σε δύο κυρίως κατευθύνσεις: από την μία σε συνδικαλιστικούς αγώνες του δη-

¹³ Prisons and Executions – the U.S. Model: A Historical Introduction, Monthly Review, Ιούλιος-Αύγουστος, 2001.

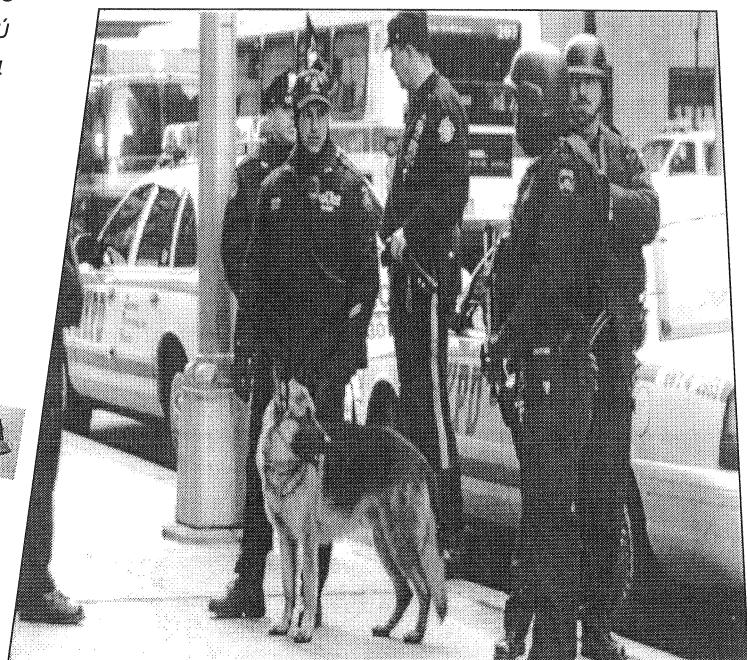
¹⁴ Στη φορντιστική ρύθμιση της καπιταλιστικής σχέσης αντιστοιχεί η ιδεολογία της «ενοποιημένης κοινωνίας» όπου τα συμφέροντα υποτίθεται ότι είναι κοινά, πέρα και πάνω από ταξικές αντιθέσεις. Το πολιτικό και το κοινωνικό έγκλημα δεν αντιστοιχούν πλέον σε συγκρούσεις όπου τα ταξικά στρατόπεδα είναι διακριτά, αλλά σε επιθέσεις μιας «μειοψηφίας» εναντίον της ευημερίας του «κοινωνικού συνόλου». Η πρώτη (επιτυχημένη) προσπάθεια επιβολής αυτής της ιδεολογίας έγινε το 1936. «Υπήρχε μια μεγάλη απεργία στη Bethlehem Steel στη Δυτική Πενσυλβάνια, στην κοιλάδα Μοχώκ. Οι επιχειρήσεις εφάρμοσαν μια νέα τακτική καταστροφής του εργατικού κινήματος, η οποία δούλεψε πολύ καλά. Όχι πλέον οι μισθωτοί μπράβοι και τα σπασμένα πόδια. Αυτό δε λειτουργούσε πια, και έτσι χρησιμοποιήθηκαν τα πιο πανούργα και αποτελεσματικά μέσα της προπαγάνδας. Η ιδέα ήταν να βρεθούν οι τρόποι έτσι ώστε το κοινό να στραφεί ενάντια στους απεργούς, να παρουσιαστούν αυτοί σαν διασπαστές, επικίνδυνοι, αντίθετοι στα κοινά συμφέροντα. Τα κοινά συμφέροντα είναι αυτά, τα «δικά μας», του επιχειρηματία, του εργάτη, της νοικοκυράς. Θέλουμε να είμαστε μαζί, να έχουμε πράγματα όπως η αρμονία και ο Αμερικανισμός, να δουλεύουμε μαζί. Όμως υπάρχουν εκείνοι οι κακοί απεργοί εκεί κάτω, που είναι διασπαστές και προκαλούν προβλήματα, σπάνε την αρμονία και διαταράσσουν τον Αμερικανισμό. Πρέπει να τους σταματήσουμε, έτσι ώστε να μπορέσουμε να ζήσουμε αρμονικά όλοι μαζί. Το ανώτατο στέλεχος και ο τύπος που καθαρίζει τα πατώματα έχουν τα ίδια συμφέροντα. Μπορούμε να δουλέψουμε όλοι μαζί αγαπημένα για τον Αμερικανισμό. Αυτή είναι μια αντίληψη της δημοκρατίας.» (Νόαμ Τσόμσκι, Ο Έλεγχος των ΜΜΕ, εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα).

μόσιου κυρίως τομέα, και από την άλλη στο εξεγερμένο κομμάτι της νεολαίας, από τη δεκαετία του '80 και μετά.

Σχετικά με τους συνδικαλιστικούς αγώνες χρησιμοποιούμενα ιδιαίτερα οι εξής έννοιες και προσδιορισμοί: τα «προνομιούχα στρώματα» ή «ρετιρέ» που δε δικαιούνται να απεργούν (απεργίες τραπεζικών, πιλότων κλπ), η ιδεολογία της ανάπτυξης σε αντιπαραβολή με τις οπισθοδρομικές, αντιαναπτυξιακές εργατικές απαιτήσεις, η (αντικειμενική) παρακώλυση ζωτικών κοινωνικών λειτουργιών (απεργίες ΔΕΗ, καθηγητών τις μέρες των εξετάσεων). Όταν οι αγώνες απέκτησαν χαρακτηριστικά ανοιχτής, βίαιης σύγκρουσης μεγάλης διάρκειας, δεν αντιμετωπίστηκαν απλά ως «αντικοινωνικοί» αλλά ως φορείς μιας διάχυτης «κοινωνικής τρομοκρατίας». Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αγώνας των απεργών της ΕΑΣ, το 91-92, ένας αγώνας δυναμικός που ανοίχτηκε σε άλλα κομμάτια της εργατικής τάξης και σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Ενδεικτικές του κλίματος που είχε δημιουργηθεί τότε είναι οι δηλώσεις του Μητσοτάκη τον Απρίλιο του 1991 για την «τρομοκρατική» πολιτική των απεργών της ΕΑΣ.
*«Είναι χαρακτηριστική η κεντρικότητα της έννοιας της "τρομοκρατίας" για τον στιγματισμό των "αντικοινωνικών" μορφών του "εσωτερικού εχθρού" αλλά και κάθε σύγχρονης μορφής "εσωτερικού εχθρού". Η "τρομοκρατία" παραπέμπει συμβολικά στην "οργάνωση", στο "σχέδιο" και στην αντιδημοκρατική/αντικοινοβουλευτική στόχευση του συγκεκριμένου "εχθρού" (της ΕΑΣ)».*¹⁵

Η μέθοδος που περιγράψαμε εφαρμόστηκε στην πιο ακραία της μορφή στο εξεγερμένο κομμάτι της νεολαίας που εκφράστηκε πολιτικά στον αντιεξουσιαστικό-αναρχικό χώρο. Η έκφραση αυτή καθιστά αδύνατη τη διαμεσολάβηση αυτού του κομματιού μέσω νόμιμων κοινωνικών θεσμών (όπως στην

προηγούμενη περίπτωση τα συνδικάτα ή τα ΜΜΕ) και επομένως η μόνη δυνατή απάντηση από την πλευρά του κράτους είναι η καταστολή. Η «κοινωνική περικύκλωση» της εξεγερμένης νεολαίας έγινε μέσα από την κατασκευή ενός κλίματος πανικού, βίας, χάους και τρομοκρατίας που απειλεί αδιακρίτως τους «πολίτες», όπου το κράτος εμφανίζεται ως ένας ουδέτερος μηχανισμός που θα προφυλάξει τον πληθυσμό από την επαπειλούμενη διατάραξη της «κοινωνικής ειρήνης».

¹⁵ Δ. Μπελαντής, Η «Μαχητικότητα» της Ελληνικής Δημοκρατίας, Θέσεις τ.53-54, 1995. Βλ. επίσης Μαρλέν Λογοθέτη, Η Κατασκευή της Συναίνεσης στη Μεταπολίτευση, στο Ν. Δεμερτζής, Η πολιτική επικοινωνία στην Ελλάδα, Αθήνα 2002.